

“ILM-FAN MUAMMOLARI MAGISTRANTLAR TALQINIDA”

MAVZUSIDAGI RESPUBLIKA ILMIY-AMALIY KONFERENSIYA

DOAJ DIRECTORY OF
OPEN ACCESS
JOURNALS

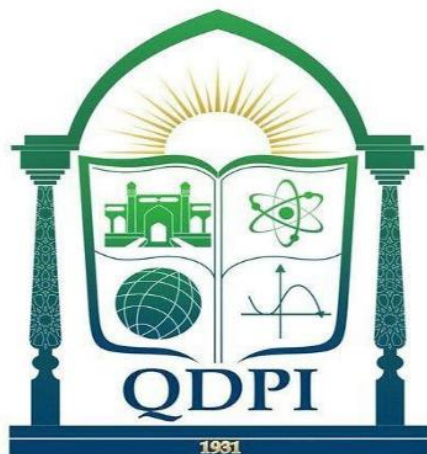

WWW.KSPI.UZ

+99890-974-17-65

1529314@BK.RU

+99891-152-93-14

**“ILM-FAN MUAMMOLARI
MAGISTRANTLAR TALQINIDA”
mavzusidagi respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi
MATERIALLARI TO‘PLAMI
10.03.2023
2-qism**

Ushbu konferensiya “Ilm-fan va ilmiy faoliyat to‘g‘risida” O‘zbekiston Respublikasi Qonuni, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining ilm-fan va ta’lim sohasini rivojlantirishga qaratilgan tegishli qarorlarida ko‘zda tutilgan vazifalar ijrosini ta’minlash, talabalar, magistrantlar, doktorantlar va yosh olimlarning ilmiy tadqiqot natijalarini keng yoritish maqsadida Qo‘qon davlat pedagogika instituti tomonidan tashkil etiladi.

zenodo

Qo‘qon-2023

MUNDARIJA / TABLE OF CONTENTS / СОДЕРЖАНИЕ		
1.	KIRISH D.Sh.Xodjayeve	20
1-SHO‘BA. ANIQ VA TABIIY FANLARNING DOLZARB MASALALARI		
2.	BALIQLARNING GELMINTLAR TOMONIDAN ZARARLANISHI Davletbayeva Go‘zal Melisovna	23
3.	DORIVOR SHIVIT (ANETHUM GRAVEOLENS L.) O‘SIMLIGINI ETISHTIRISH VA O‘RGANILISH TAHLILIGA OID Mirzaliyeva Dilshoda	27
4.	FUNKSIAYNI TO‘LA TEKSHIRISH HAQIDA X.U.Abdusamatova	31
5.	“GETEROHALQALI BIRIKMALAR” MAVZULARINI O‘QITISHDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALARNI JORIY ETISH Qosimova Mubina Hayotjon qizi	33
6.	INFOGRAFIKA TURLARINING QO‘LLANISH SOHALARI S.X.Egamnazarova	36
7.	GEOMETRIYADA TASVIRLASH NAZARIYASI VA METODIKASINING ASOSIY MUAMMOLARI Inomjonova Barnoxon Tel‘manjon qizi	40
8.	ORGANIK REAKSIYA MEXANIZMLARINI O‘QITISHDA AMALIY MASHG‘ULOTLARNI OLIB BORISH METODIKASI Ikromova Madinaxon Azimjon qizi	44
9.	INFORMATIKA VA AXBOROT TEXNOLOGIYALARI FANINI O‘QITISHDA INTERFAOL METODLARDAN FOYDALANISH Kulidjanova Yulduzxon Inomjon qizi	48
10.	GLOBALLASHUV SHAROITIDA UMUMIY O‘RTA TA‘LIM MUASSASALARI O‘QITUVCHILARINI MEDIAKOMPITENTLIGINI RIVOJLANTIRISH Mo‘minova Madina Muxiddinovna	56
11.	AMALIY MASALALARNI YECHISHDA MATEMATRIK MODELLASHTIRISH METODINI QO‘LLASH Tashxodjayeve Abdug‘affor Abdulmansur o‘g‘li	62
12.	FOSFOGIPSNI DIAMMONIY FOSFAT BILAN QAYTA ISHLASH ASOSIDA PRESIPITAT VA SUYUQ KOMPLEKS O‘G‘ITLAR OLISH Boltaboyev Umarali Ummatali o‘g‘li	66
13.	ELEKTR TOKI HAQIDAGI TASAVVURLARNING PAYDO BO‘LISHI Ergasheva E‘zozxon Valijonovna	72
14.	БЎЛАЖАК КИМЁ ЎҚИТУВЧИЛАРИДА КОМПЕТЕНТЛИКНИ ТАЪМИНЛАШДА ИНТЕРФАОЛ УСУЛЛАРДАН ФОЙДАЛАНИШНИНГ АЙРИМ МАСАЛАЛАРИ Фозилова Мастурахон Одилжон кизи	76
15.	OLIIY TA‘LIM GEOMETRIYA DARSLARIDA TARIXIY MA‘LUMOTLARDAN FOYDALANISH Maqsudova Shahnoza Azizbek qizi	79
16.	MODDALARNING KRISTALL TUZILISHI. KRISTALLDAGI SIMMETRIYALAR. SINGONIYA TURLARI Toshmatova Ziroatxon Esonovna	82
17.	TALABALARDA SANOGEN TAFAKKURNI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK IMKONIYATLARI Nosirov Islomjon Shavkatjon o‘g‘li	88
18.	SUPREFOS BO‘TQASINI NITRAT-AMMIAKLI KONVERSIYASI ASOSIDA MUVOZANATLASHGAN AZOT-FOSFORLI O‘G‘IT OLISH Omonova Sarvinoz Sodiqjon qizi	92
19.	TUPROQNING UNUMDORLIGINI OSHIRISHDA MIKROORGANIZMLARNING ISHTIROKI Ruzmatova Dinoraxon Zokirjon-qizi	99
20.	DARS JARAYONIDA KIMYO FANINI BIOLOGIYA FANI BILAN BOG‘LAB O‘QITISH SHAKIL VA USLUBI. Haydarova Shohsanam Tolibjonovna	102
21.	MOBIL TA‘LIM TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISH METODIKASI ASOSLARI	106

322.	ОТНОШЕНИЕ ЛИНГВИСТОВ К ИЗМЕНЕНИЯМ ЛЕКСИКИ В ЯЗЫКЕ ПУШКИНСКОГО ВРЕМЕНИ. Иномова Ё.О.	1310
323.	AMIRIY IJODIDA FOLKLORIZMLARNING O`RNI Payg`amova Shirin Jakbarali qizi	1313
324.	NOMINATIV GAPLARNI O`RGANISH TARIXIDAN Azamova Dilafruz Baxodirovna	1317
325.	JAHON OTIN UVAYSIIY SHE`RIYATIDA CHISTON JANRINING O`RNI Inomova Dilshunosxon Abdullajon qizi	1321
326.	SAIDA ZUNNUNOVA SHE`RLARIDA JONLANTIRISHNING BADIY-ESTETIK VAZIFASI Ho`jamberdiyeva Go`zalxon Zafarjon qizi	1326
327.	ЎТИМЛИ ФЕЪЛЛАР ЛЕКСИК СЕМАНТИКАСИНИНГ ТАХЛИЛИ Жураева Мухайё Абдужалиловна	1332
328.	БОҒЛОВЧИ ФЕЪЛЛАРНИНГ ГАПДА ПРЕДИКАТИВЛИКНИ ИФОДА ҚИЛИШ КОМПЕТЕНЦИЯСИ Аъзамова Наврузахон Зойиржон кизи	1335
329.	IJTIMOIIY TARMOQLARDA TILSHUNOSLIKDA RO`Y BERAYOTGAN O`ZGARISHLAR To`raqulova Nigoraxon Eminovna	1342
330.	PECULIAR FEATURES OF WORD COMBINATIONS IN ENGLISH, UZBEK AND RUSSIAN Sh. Mamurova	1344
331.	GAZETA SARLAVHALARINING STRUKTURASI Shamsiddinova Aziza G`ayratjon qizi	1347
332.	О ТВОРЧЕСТВЕ М.Ю.ЛЕРМОНТОВА Ахмадиллаева Замира	1350
333.	СОВРЕМЕННЫЕ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫЕ ТЕХНОЛОГИИ В РАЗВИТИИ КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ УЧАЩИХСЯ В ПРОЦЕССЕ ОБУЧЕНИЯ РУССКОМУ ЯЗЫКУ Исломова Дурдона Шукуржон кизи	1354
334.	ТУРЛИ ХАЛҚЛАРНИНГ МАҚОЛ ВА МАТАЛЛАРИДА ОРНИТОНИМ КОМПОНЕНТЛАРИНИНГ АЙРИМ ЛИНГВОКУЛТУРОЛОГИК ХУСУСИЯТЛАРИ Курбанова Малика Равшановна	1357
335.	ЭМОТИВНАЯ ЛЕКСИКА В СОВРЕМЕННОМ РУССКОМ ЛИТЕРАТУРНОМ ЯЗЫКЕ Махмудова Лазокат Тоиржон кизи	1361
336.	UMUMTA`LIM MAKTABI O`QUVCHILARIDA YOZUV JARAYONI OPERATSIYALARI BUZILISHI VA ULARNING TURLARI Xusanboyeva Dilshodaxon Zohidjon qizi	1364
337.	INSONIYAT KELAJAGI VA FAROVONLIGI UCHUN GENETIK MUHANDISLIK Yunusov Otabek Maxamatali o`g`li	1368
338.	MA`NAVIY-MA`RIFIY TADBIRLANINGLARINING YOSHLARNING SIYOSIY FAOLIYATINING AHAMIYATI Abdurahimov Arabjon	1372
339.	YOSH O`QUVCHILAR BILAN ISHLASHDA MA`NAVIY VA MA`RIFIY TADBIRLARNING AHAMIYATI Abdurahimov Arabjon	1375
340.	SO`Z MA`NOSI KO`CHISHI BILAN BOG`LIQ LINGVISTIK HODISALAR TALQINI Axmadjonova Mohinur Iqboljon qizi	1378
341.	IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNING MUAMMOLARI	
342.	FARG`ONA VODIYSI SOG`LIQNI SAQLASH TIZIMIDA KADRLAR TAYYORLASH SOHASIDA ISLOHOTLARNI AMALGA OSHIRILISHI Rashidaxon Muqimovna Ahmedova	1387
343.	1980-1995 YILLARDA FARFONA VODIYSI SANOATIDAGI MUAMMOLAR Бозоров О.О, В.Абдурахимова (талаба)	1393
344.	O`ZBEKISTON AHOLISINING 1930-1940 YILLARDA IJTIMOIIY-MODDIY AHVOLI Rashidaxon Muqimovna Ahmedova	1397

1980-1995 ЙИЛЛАРДА ФАРҒОНА ВОДИЙСИ САНОАТИДАГИ МУАММОЛАР

Бозоров О.О, Қўқон давлат педагогика институти

В.Абдурахимова (талаба), Қўқон давлат педагогика институти

Фарғона водийси саноат потенциали жиҳатидан Ўзбекистон ССРда етакчи ўринларда турган. XX асрнинг 80-йилларида ушбу регионда 300 дан ортиқ, жумладан, Андижон вилоятида 105 та (1986 йил), Наманган вилоятида 81 та (1986 йил), Фарғона вилоятида 122 та [1] (1986 йил) корхона ишлаб турган. Фарғона водийсида барча енгил саноат корхоналарининг 26 фоизи жойлашган бўлиб, у республикада ишлаб чиқариладиган нефтнинг 31,9 фоизи, ипак газламанинг 90, 1 фоизи, пахта толасининг 28, 1 фоизи, ички трикотажнинг 45,7 фоизи, йиғма темир-бетон конструкция ва деталларнинг 18 фоизи, чарм пойабзалнинг 39,5 фоизи, консерва маҳсулотларининг 31, 9 фоизи, вино маҳсулотларининг 22, 0 фоизини [2] ишлаб чиқарар эди. Ўсимлик ёғи ишлаб чиқариш ҳажми бўйича (бу миқдор республикада ишлаб чиқариладиган ёғнинг 42,3 фоизини ташкил этади) республикада биринчи ўринни эгаллаган [3].

Таҳлилларнинг кўрсатишича, ушбу ҳудудда саноат ўта бир томонлама ривожлантирилган бўлиб, бунда аҳолининг ишга бўлган лаёқати ва эҳтиёжи тўлиқ эътиборга олинмаган, сифатли тайёр маҳсулот ва истеъмол моллари ишлаб чиқариш паст даражада ташкил этилган. Унинг деярли барча тармоқлари, асосан, пахтачилик манфаатларига бўйсундирилган эди. Натижада узок йиллар мобайнида Фарғона водийси саноатида, асосан, хом ашёвий характерга асосланадиган қишлоқ хўжалиги, минерал ўғитлар, хом ашёни дастлабки қайта ишлаш ҳамда ярим тайёр маҳсулотлар ишлаб чиқарадиган тармоқлар ривожлантирилди. Масалан, саноат ялпи маҳсулотининг 72 фоизидан зиёдроғи қишлоқ хўжалиги билан боғлиқ тармоқлар, жумладан, унинг 22,5 фоизи пахта тозалаш тармоғи ҳиссасига тўғри келди [5].

Саноат корхоналари хом ашё, ишчи кучи, бошқа шарт-шароитлар етарли бўлган жойда эмас, аксинча, ишчи кучи ва хом ашё минглаб чақирим олисдан келтириладиган регионларда қурилган эди. Хусусан, Фарғона вилоятида ҳар йили ярим миллион тоннадан зиёд пахта етиштирилишига, ишчи кучи етарли бўлишига қарамасдан, пахта толасидан тайёр ип-газлама ишлаб чиқарадиган битта ҳам йирик корхона қурилмаган эди. Айни пайтда аҳоли ўта зич жойлашган вилоят учун номақбул бўлган катта-катта кимё корхоналари барпо этилган эди.

Бир неча ўн йиллар давомида таркиб топган ишлаб чиқарувчи кучларни жойлаштириш ва ривожлантиришдаги номутаносибликлар, гарчи Фарғона водийсида саноат корхоналарининг катта фоизи жойлаштирилган бўлса ҳам, иқтисодий ривожлантириш, вужудга келган ижтимоий-иқтисодий муаммоларни ҳал этиш имкониятини бермади. Бунга, асосан, ишлаб чиқаришнинг ўта бир томонлама, яъни хом ашё тармоғини ривожлантиришга йўналтирилганлиги сабаб бўлди.

Фарғона водийсида юзага келган ижтимоий-иқтисодий тангликнинг яна бир сабабларидан бири вилоятлар ҳудудида жойлашган умумиттифоқ ва

республикага қарашли вазирликлар ва идораларга бўйсунувчи корхоналар, бирлашмаларнинг маҳаллий бюджетга маблағ ажратмаслигида эди. Натижада давлат бюджетидан ажратиладиган маблағлар аҳолининг энг зарур ижтимоий-маиший эҳтиёжларини ҳам қондира олмасди. Масалан, Фарғона вилояти аҳолисининг жон бошига ноишлаб чиқариш соҳасига тўғри келадиган капитал маблағлар бир йил давомида 48 сўмни ташкил этган ҳолда, бу кўрсаткич Белоруссия ССРда 205 сўмни, Болтиқбўйи республикаларида 214-242 сўмни ташкил этарди [7]. Натижада Фарғона водийси аҳолисининг ижтимоий-иқтисодий аҳволи йиллар давомида ёмонлашиб, зиддиятлар кучаяверди.

Фарғона водийсидаги мавжуд саноат корхоналарининг кўпчилигида технологик асбоб-ускуналарнинг аксарияти эскирган, яроқсиз, янгилашга муҳтож эди. Хусусан, Фарғона нефтни қайта ишлаш заводи, Киров момик фабрикаси, Олтиариқ нефтни қайта ишлаш заводи, Қўқон қурилиш материаллари комбинати, Марғилон “Атлас” бирлашмаси, Андижон пойабзал ишлаб чиқариш бирлашмасидаги технологик ускуналарнинг 30-40 фоизидан 70 фоизигачаси эскирган бўлиб, талабга жавоб бермас эди. Ҳатто Қувасой цемент комбинатида 1932 йилда ўрнатилган ускуналардан ҳануз фойдаланилаётган бўлиб, комбинатнинг ўзи ҳам айнан шу йилда ишга тушган эди. Водийнинг бошқа саноат корхоналарида ҳам 30-40 йил мобайнида алмаштирилмаган ускуналар мавжуд эди [8]. Умуман, XX асрнинг 80-йилларига келиб, Фарғона водийси вилоятларидаги саноат корхоналарининг аксариятида технологик ускуналар давр талабига жавоб бера олмас эди. Ваҳоланки, саноат корхонасининг маҳсулоти рақобатбардош бўлиши ва аҳоли истеъмол талабига жавоб бериши учун дастгоҳлар ҳар 4-5 йилда замонавий турлари билан алмаштирилиб турилиши талаб қилинар эди.

XX асрнинг 80-йиллари охирларида Ўзбекистонда юз берган ижтимоий-сиёсий инқироз, жумладан, 1989 йилдаги Фарғона воқеалари минтақада узоқ йиллар мобайнида иқтисодий-ижтимоий, миллий, маънавий-ахлоқий, демографик, экологик соҳаларда жиддий хато ва камчиликларга йўл қўйилганлигини яққол кўрсатди. Аҳоли зич яшайдиган ушбу ҳудудда иқтисодиётнинг, асосан, пахтачилик манфаатлари асосида шакллантирилиши хўжаликнинг барча соҳаларида ишлаб чиқаришнинг тобора пасайиб боришига ва охир-оқибатда чуқур инқирозли ҳолат юзага келишига сабаб бўлган эди. Йиллар давомида йиғилиб қолган ижтимоий-иқтисодий соҳалардаги муаммолар мураккаб экологик, демографик инқироз билан қўшилиб, ҳудуддаги вазиятни янада кескинлаштириб юборди. Шунинг учун ҳам ижтимоий-иқтисодий аҳволни соғломлаштириш юзасидан аниқ мақсадни кўзлаб иш олиб бориш водийдаги вазиятни барқарорлаштиришнинг асосий шарти ҳисобланар эди. Бунда, энг аввало, собиқ совет даврида қарор топган бутун иқтисодиётнинг ўта бирёқлама ихтисослашуви ва хўжаликнинг пахта яккахокимлиги манфаатлари асосида шаклланишига барҳам бериш борасидаги тадбирлар муҳим аҳамият касб этди.

Водий иқтисодиётини барқарорлаштиришнинг яна бир муҳим омили саноат соҳасидаги муаммоларни ҳал этиш эди. Чунки саноатнинг хом-ашё йўналиши ва ўта бирёқлама ихтисослашувидан қутилмай туриб, бу соҳада сезиларли ўзгаришлар қилиб бўлмади. Шу мақсадда водий аҳолиси турмуш

даражасини яхшилашга доир дастур ишлаб чиқилган бўлиб, унда саноатни ислох қилишга алоҳида эътибор берилди. Дастурга кўра, халқ истеъмол молларини ишлаб чиқариш ва қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини қайта ишлашга мослаштирилган, экологик жиҳатдан талабга жавоб берадиган 200 дан ортиқ янги корхона, цех ва филиалларни ишга тушириш режалаштирилди. Ишга тушириш муддати 1989-1990 ва 1995 йиллар этиб белгиланди [10].

Маълумки, собиқ совет даврида Ўзбекистон ва водий вилоятларида жойлашган саноат корхоналарининг аксарияти умумиттифоқ вазирликларига бевосита бўйсундирилган эди. Натижада ҳар йили корхоналар даромадининг бир қисми ўзга ҳудудларда қолиб кетар эди. Белгиланган чора-тадбирларга кўра, корхоналарга тўла иқтисодий мустақиллик бериш, уларни республика ва вилоятлар ихтиёрига олиш кўзда тутилди. Натижада биргина Фарғона вилоятидаги корхоналарнинг даромади (845 миллион сўм) ва корхоналарнинг даромадидан олинадиган солиқ (10 фоиз – 30 миллион) вилоят ҳудудида қоладиган бўлди [11]. Бу маблағларни корхоналарнинг технологик асбоб-ускуналарини янгилашга сарфлаш ва шу орқали ишлаб чиқариш ҳажми, маҳсулот сифатини яхшилаш имконияти юзага келган эди. Натижада ушбу имкониятдан фойдаланган корхоналар ўз технологик ускуналарини янгилашга кўпроқ эътибор бера бошлади. Жумладан, “Азот” бирлашмаси, Қўқон пойафзал фирмаси, Қувасой цемент комбинати, Ўзбекистон район пахта заводи ва фуран бирикмалари заводи давлат ва ўз маблағлари ҳисобига кенгайтирилиб, янги технология, техника ва ҳозирги замон ускуналари билан жиҳозланди ҳамда янги техникада ишлашга мослаб, ишчи ходимларнинг малакалари оширила бошланди. Бу ҳолат водийнинг бошқа вилоятларида ҳам кўзга ташланди. Хусусан, Андижон вилоятида корхоналарнинг ишлаб чиқариш қувватларини реконструкция қилиш ва техникавий қайта қуrolлантириш учун 1990 йилда 30 миллион сўмдан кўп маблағ ажратилди [12].

Хуллас, кўп сонли иттифоқдош республикалардан иборат бўлган собиқ СССР иқтисодий бошқарувининг ўта марказлаштирилганлиги, Марказнинг Ўзбекистон ва унинг иқтисодий районлари (Фарғона водийси) иқтисодиётини унинг туб манфаатлари ва тараққиёт имкониятларини атрофлича ҳисобга олган ҳолда изчил, узлуксиз ривожлантира олмаганлиги нафақат иқтисодда, балки ижтимоий-сиёсий соҳаларда ҳам муаммоларни келтириб чиқарган эди.

1989-1991 йилларда ижтимоий-иқтисодий соҳаларда олиб борилган туб ислохотлар Фарғона водийсидаги мураккаб танг ҳолатнинг бартараф этилишида катта аҳамиятга эга бўлди. Саноатнинг ўта бирёқлама ихтисослашувини бартараф этиш чора-тадбирлари, пахта яккахокимлигининг чекланиб бориши, янги корхона, цех, филиалларнинг ишга туширилиши, корхоналарга тўла иқтисодий мустақиллик бериш йўлидаги ислохотлар ва, ниҳоят, ижтимоий соҳада олиб борилган ўзгаришлар Фарғона водийсидаги мураккаб ижтимоий-иқтисодий вазиятнинг барқарорлашишига сабаб бўлган омиллар эди.

Фойдаланилган манба ва адабиётлар рўйхати

1. Экономическое и социальное развитие Ферганской области за четыре года двенадцатой пятилетки (1986-1989 гг.) – Ташкент: 1990. – С. 24.
2. Народное хозяйство Уз ССР за 60 лет. – Ташкент: Узбекистон, 1984. – С. 81-104.
3. Султонов Н. Фарғона иқтисодий райони саноатининг ривожланиши. – Тошкент: Ўзбекистон, 1985. – Б. 9.
4. Зиёдуллаев С. Ўзбекистон экономикасининг регионал проблемалари. – Тошкент: Фан, 1987. – Б. 17.
5. Султонов Н. Фарғона иқтисодий райони саноатининг ривожланиши. – Тошкент: Ўзбекистон, 1985. – Б. 12.
6. Султонов Н. Фарғона иқтисодий райони саноатининг ривожланиши. – Тошкент: Ўзбекистон, 1985. – Б. 11.
7. Гофуров А, Шарипов М. Областимиз хўжалик ҳисобига ўтишга тайёрами? // Коммуна. 1989 йил, 15 декабрь, №240 (18863).
8. Интенсивлаш – асосий негиз // Коммуна, 1987, 21 май, №99 (18222).
9. Некоторые показатели социально-экономического развития Каракалпакской АССР, областей и г.Ташкента в двенадцатой пятилетке. – Ташкент: 1990. – С. 51.